

Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ
ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ

Ἡ κρίση στὸν γάμο σήμερα

Ὁ θεσμός τῆς οικογενείας σήμερα
βρίσκεται σέ κρίση παγκοσμίως. Ὁ ἅγιος
Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, τοῦ ὁποίου φέτος

ἐορτάζουμε τὰ 1600 χρόνια ἀπὸ τὴν κοίμησή του, θεωρεῖται ὁ
δημιουργὸς τῆς θεολογίας τοῦ καθημερινοῦ βίου. Στὸ ἄρθρο αὐτὸ
παρουσιάζονται θέσεις καὶ συμβουλές τοῦ ἁγίου Χρυσόστομου γιὰ
τὸ σημαντικότερο μέρος τοῦ καθημερινοῦ βίου, τὴν οἰκογένεια.

τοῦ Ἀρχιμ. Ἐφραίμ, Καθηγούμενου Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου

Ὁ Θεὸς προγνωρίζοντας τὸ τί θὰ ἐπακολου-
θοῦσε μετὰ τὴν δημιουργία τῶν ἀνθρώπων
τούς ἐπλάσε βιολογικά ἐτοιμοὺς γιὰ «γάμου
κοινωνίαν». Ἡ δημιουργία ἀναφέρεται ἀρχικά μόνο
στὸν Ἀδάμ. «Τοῦ Ἀδάμ καθεύδοντος, ἡ γυνὴ κατα-
σκευάζεται»¹. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀνα-
φέρει ὅτι ὁ Μωυσῆς δὲν χρησιμοποιεῖ τὸ ρῆμα
«ἐπλάσεν» ὅταν μιλά γιὰ τὴν Εὐὰ ἀλλὰ τὸ «ῥυθό-
μησεν» θέλοντας νὰ δείξει ὅτι αὐτὴ ἐγίνε ἀπὸ τὴν
ἴδια οὐσία τοῦ Ἀδάμ, ὄχι ἀπὸ ἄλλη, διαφορετική. Ἡ
γυναίκα λοιπὸν δὲν ὑπολείπεται σέ κάτι ἀπὸ τὸν
Ἀδάμ. Εἶναι ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ τέλεια ἀλλὰ καὶ ἰσό-
τιμη πρὸς αὐτόν. Ὁ Θεὸς προγνωρίζοντας τὴν πτώση
τῶν πρωτοπλάστων ἐπινόει τὸν γάμο καὶ τὴν ἀνάγκη

τῆς ἀμοιβαίας παρηγορίας τους.

Πρὶν ἀπὸ τὴν παρακοή καὶ τὴν ἔξοδο ἀπὸ τὴν πα-
ραδείσια ζωὴ δὲν ὑπῆρχε ὁ γάμος. Οἱ πρωτόπλαστοι
ζοῦσαν παρθενικὴ ζωὴ, μιμούμενοι τὴν ζωὴ τῶν
Ἀγγέλων. Λέγει ὁ ἅγιος Χρυσόστομος: «Τὰ τῆς συ-
νουσίας ἐγιναν μετὰ τὴν παράβαση» μέχρι τότε
ζοῦσαν ὡς ἄγγελοι μέσα στὸν παράδεισο, χωρὶς νὰ
φλέγωνται ἀπὸ τὴν σαρκικὴ ἐπιθυμία, οὔτε νὰ πο-
λιορκοῦνται ἀπὸ ἄλλα πάθη, οὔτε νὰ πιέζονται ἀπὸ
τίς φυσικὲς ἀνάγκες, ἀλλὰ ἀφοῦ δημιουργήθηκαν
ἐντελῶς ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι, δὲν εἶχαν ἀνάγκη
οὔτε νὰ φοροῦν ρούχα. Πρὶν μπεῖ ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ
παρακοή ἦσαν ντυμένοι μετὰ τὴν θεϊκὴ δόξα, γι' αὐτὸ
καὶ δὲν ντρέπονταν ἄν καὶ ἦσαν γυμνοί»². Οἱ πρωτό-

πλαστοί δὲν κατόρθωσαν νά διατηρήσουν τήν ἀνώ-
τερη ζωή γιά τόν ἑαυτό τους. Φάνηκαν ἀνάγειοι
τῶν τόσων μεγάλων ἀγαθῶν πού τοὺς ἔδωσε ὁ Θεός³.

Αὐτά πού πρό τῆς πτώσεως ἦσαν περιττά, ἐνδύ-
ματα, τέχνες, ἐργασία, γίνονται ἀναγκαία λόγω ἐκ-
ταστασεως τῆς ἀδυναμίας καί ἀσθενείας τῶν ἀνθρώ-
πων⁴. Σέ αὐτή τήν ἀσθένεια τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τήν
αἰτία ὁ γάμος, δημιουργός τοῦ ὅμως εἶναι ὁ Θεός⁵.

Ποιά εἶναι ἡ ἀσθένεια τῶν μεταπτωτικῶν ἀνθρώ-
πων; Ὁ Χρυσόστομος ἐπισημαίνει ὅτι ἡ ἀσθένεια εἶναι
ἐλλειψη αὐτάρκειας. Οὔτε ὁ ἄνδρας οὔτε ἡ γυναίκα
εἶναι «αὐτάρκεις». Εἶναι καί τῶν δύο ἡ φύση «ἐνδε-
ής» (ἀνεπαρκής). Ἄρα δέν εἶναι πλήρεις. Ὁ ἕνας πρέ-
πει νά συμπληρῶναι τόν ἄλλον. Λέει: «Ἐπειδή ἡ φύση
μας ἀπό τόν Δημιουργόν ἔγινε ἀνεπαρκής (ἐνδεής) καί
δέν εἶναι αὐτάρκης ἀπό μόνῃ της, κανόνισε ὁ Θεός
πρός τό συμφέρον μας νά συμπληρώνεται ἡ ἀνεπάρ-
κεια αὐτή μέ τήν ωφέλεια πού προκύπτει ἀπό τήν συ-
νάθροισιν μας. Γι' αὐτό καί δημιουργήθηκε καί ὁ γά-
μος, ὥστε ἐκεῖνο πού λείπει ἀπό τόν ἕνα νά συμπλη-
ρῶνται ἀπό τόν ἄλλο καί ἡ ἐνδεής φύση μας νά γί-
νεται μέ αὐτόν τόν τρόπο
αὐτάρκης καί νά ἔχει τήν δυνα-
τότητα, ἐνῶ ἔγινε θνητή, νά δια-
τηρῇ μέ τήν διαδοχή τῆς πολυ-
χρονικῆς διάστασιν τήν ἀβασ-
σία»⁶. Δηλαδή μέσα στόν γάμο
ὁ σύζυγος καί ἡ σύζυγος ἐνώ-
νονται καί ὁλοκληρώνονται ὡς
προσωπικότητες.

Γιά νά μὴν ἐξαφανισθεῖ τό ἀνθρώπινο γένος μετά
τήν εἴσοδο τοῦ θανάτου ὁ «εὐμήχανος» Θεός «συνε-
χώρησεν διὰ τῆς συνουσίας αὐξηθῆναι τό γένος». Ἡ
γέννηση τῶν παιδιῶν, ἡ τεκνογονία, εἶναι πολὺ μεγάλη
παρηγορία λόγω τῆς θνητότητος τῶν ἀνθρώπων. Ὁ γά-
μος γίνεται ἀρχικὰ μέσον πρὸς τεκνογονίαν. Γιά νά κτυ-
πήσῃ τό φοβερό πρόσωπο τοῦ θανάτου ὁ Θεός χάρισε
«τῇν τῶν παιδῶν διαδοχήν»⁷. Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι μέ
τήν ἀπόκτηση τέκνων ἐβλεπαν τήν συνέχισιν τῆς ζωῆς
τους καί παρηγοροῦνταν γιά τόν θάνατό τους. Ἡ τε-
κνοποιὰ θεωρεῖται ἀρχικὴ αἰτία τοῦ γάμου. Μετά τήν
ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ μέ τήν ὁποία καταργήθηκε ὁ
θάνατος, ὁ Χρυσόστομος λέει ὅτι δέν χρειάζοταν ἡ πα-
ρηγορία τῆς τεκνογονίας. Παρηγορία τώρα εἶναι ἡ
προσδοκία τῆς οὐρανόθεν ἀναστάσεως καί κληρο-
νομίας τῆς οὐρανόθεν Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, πού προϋ-
ποθέτουν σωφροσύνη καί ἀρετή.

**Ὁ γάμος δημι-
ἐκεῖνο πού λεί-
συμπληρώνει
καί ἡ ἐνδεής φύ-
καί αὐτόν τόν**

Ὁ Χρυσόστομος, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ Πατέρες τῆς

Ἐκκλησίας, δεχεται ὅτι ἡ συνουσία ἔχει τὴν θέσις τῆς μόνου μέσας στὸν γάμο καὶ ὄχι ἔξω ἀπὸ αὐτόν. Ὅσοι ὑποτιμοῦν (βδελύσσονται) τὸν γάμο, κατὰ τὸν ἀγ. Ἰωάννη, κάνουν ἔργον «σατανικόν» καὶ «ἀπάνθρωπον», καὶ περιφρονοῦν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τὴν ρίζα τῆς δικτῆς μας γενέσεως⁸. Σχολιάζοντας τὴν Γένεσιν, τὸ πρῶτο βιβλίον τῆς Π.Δ., ἀναφέρει ὅτι ἡ «συνουσία» τῶν συζύγων δὲν εἶναι ἀρκετὴ γιὰ τὴν γέννησις τέκνων. Εἶναι ἀπαραίτητη ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, «ἡ ἀνωθεν συμ-μαχία, πού κινεῖ τὴν φύσιν «πρὸς γονίην». «Τὴν γέννησις τῶν παιδιῶν δὲν τὴν κάνει ὡπωσδήποτε ὁ γάμος, ἀλλὰ ἐκεῖνος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πού λέγει: «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνετε καὶ γεμίστε τὴν γῆ». Καὶ τὸ βεβαιώ-νουν αὐτοὶ ὅσοι σὺναψαν βέβαια γάμο ἀλλὰ δὲν ἔγι-ναν πατέρες»⁹.

Ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὴν πώσῃ δὲν ἔχασε τὸ θεϊκό
δῶρο τῆς ἐλευθερίας νὰ ἐπιλέγει τὸ καλὸ ἢ τὸ κακόν.
Ἡ ἐπιθυμία πρέπει νὰ κινεῖται κατὰ τὸν Χρυσόστο-
μο μέσα σὲ ὅρια, νὰ ἔχει μέτρο. Ἄν βγεῖ ἀπὸ τὰ ὅρια
τότε παρασύρει στὴν ἁμαρτία, ἐνῶ ἡ ἴδια δὲν εἶναι
ἁμαρτία. Στὴν «ἀμετρία», τὴν ὑπέρβαση τῶν ὁρίων,
στὸ ἀχαλίνωτο τῆς ἐπιθυμίας
βρίσκεται καὶ ὁ λόγος τοῦ γά-
μου. Μὲ τὸν γάμο ὁ ἄνθρωπος
μένει μέσα στὰ ὅρια καὶ ἡ ἐπι-
θυμία δὲν γίνεται ἁμαρτία.
«Ἐπειδὴ γάρ εἰσῆλθεν ἡ ἐπιθυ-
μία, εἰσῆλθε καὶ γάμος, τὴν
ἀμετρίαν ἐκκόπτων καὶ πείθων
μὴ χρῆσθαι γυναικί»¹⁰. Ἐξω-
ἀπὸ τὸν γάμο ἡ ἐπιθυμία πραγμαποιοῦμένη ἐκδη-
λώνεται ὡς πορνεία, μοιχεία ἢ ὁμοφυλοφιλία.

Ἐάν μεταξύ τῶν συζύγων δέν ὑπάρχει σωφροσύνη ὁ γάμος δέν εἶναι τίμιος. «Πῶς τίμιος ὁ γάμος»; Ἡ ἀπάντησις: «Ὅτι ἐν σωφροσύνῃ, διατηρεῖ τὸν πιστόν»¹¹. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ «πύρρυνσι τῆς σαρκὸς», τὰ σαρκικά πάθη, εἶναι τόσο δυνατὰ πού γίνονται ἐμπόδιο στήν σωφροσύνη προβάλλει τὸν γάμο ὡς φάρμακο κατὰ τῆς πορνείας. Χαρακτηριστικά εἶναι τὰ λόγια τοῦ ποῦ εἰσάγουν τὴν ἀσκητικὴν διδασκαλίαν μέσα στὸν γάμο. Ὁ γάμος δέν ἔχει γίνει γιὰ νὰ ἀσελγούμε, οὔτε νὰ πορνεύουμε, ἀλλὰ γιὰ νὰ σωφρονούμε¹². Καὶ συνεχίζει: «Δύο λοιπὸν εἶναι αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχει θεσπισθεῖ ὁ γάμος, καὶ γιὰ νὰ σωφρονούμε καὶ γιὰ νὰ γινώμασθε πατέρες, καὶ ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ πρώτῃ εἶναι ἡ αἰτία τῆς σωφροσύνης»¹³.

Ὁ τονισμός φυσικά τῆς σωφροσύνης δέν ἀποκλείει τὴν τεχνογονία. Ἡ «μίξις» δόθηκε «πρὸς παιδο-

ποῦτᾱν». Τὰ τέκνα ἀποτελοῦν συνδετικό κρίκο, «γέφυρα» πού ἐνώνει τοὺς συζύγους. Μὲ τὴν ἀρετὴ τῆς σωφροσύνης ὁ γάμος εἶναι γαλῆνιο λιμάνι. Ἐπικρατεῖ εἰρήνη, εὐχάριστο περιβάλλον, ὁμόνοια καὶ ἀγάπη τῶν συζύγων. Ὁ γάμος μὲ τίς βιοτικές του μερίμνες δὲν εἶναι ἐμπόδιο στὴν ἀσκήση τῶν ἀρετῶν. Φέρνει ὡς παράδειγμα τὸ ζεῦγος τῶν ἁγίων ἀποστόλων Ἀκύλα καὶ Πρίσκιλλας, πού ἦν καὶ «ἐργαστηρίων προεστειροσάν καὶ τέχνην μετεπεμψίζοντο», ἦταν δηλ. ὑπεύθυνοι στὸ ἐργαστήριο κατασκευῆς σκηνῶν τίποτε δὲν τοὺς ἐμπόδιζε νὰ ἐπιδεῖξουν ἀκριβεία στὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, ὅπως οἱ μοναχοί. Ἐὰν ὁ γάμος ἐμπόδιζε τὴν ἀρετὴ τότε φταίει ὁ Θεός πού τὸν εἰσήγαγε. Τονίζει ὁ ἅγιος: «Μὴ θεωρεῖτε τὸν γάμο ἐμπόδιο γιὰ νὰ εὐαρεστησέτε τὸν Θεό... διότι ἐὰν ὁ γάμος, ἀγαπητέ, καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν τέκνων θὰ γίνονταν ἐμπόδιο στὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς, δὲν θὰ τὸν εἰσήγε στὴν δική μας ζωὴ ὁ Δημιουργός... δὲν ἐμποδίζει σέ τίποτε στὴν χριστιανικὴ μας ζωὴ ἐὰν θέλουμε νὰ ἀγωνιστοῦμε»¹⁴. «Γιατί ἂν εἴμαστε ἄγρυπνοι, ἐὰν νήφωμεν, οὔτε ὁ γάμος, οὔτε ἡ ἀνατροφή, οὔτε κατὶ ἄλλο θὰ μπορέσει νὰ μᾶς ἐμποδίσει νὰ γίνουμε εὐάρεστοι στὸν Θεό»¹⁵.

Παραδέχεται όμως ότι οι κόποι και οι αγώνες πού πρέπει να κάνουν για την σωτηρία τους οι Έγγαμοι είναι μεγαλύτεροι από τους κόπους και τους αγώνες των μοναχών. Οι μεγαλύτεροι όμως κόποι θα άμειψθούν με «λαμπρότερους στεφάνους». Άν οι Έγγαμοι δέν απορροφηθούν από τό κυνήγι των υλικών αγαθών, κάνουν χρήση των αγαθών και όχι κατάχρησή, τότε ό γάμος δέν γίνεται εμπόδιο. Έμπόδιο είναι ή προάρπηση του ανθρώπου, ό οποίος κάνει κατάχρηση του γάμου. «Μετά συμμετρίας τώ γάμω γρώ και

πρώτος ἐν τῇ βασιλείᾳ ἔσῃ καὶ πάντων ἀπολαύσεις τῶν ἀγαθῶν»¹⁶.

Γάμος, «μυστήριον μέγα»

Ὁ γάμος χαρακτηρίζεται «μυστήριον μέγα» ἀπὸ τὸν ἀπόστολο Παῦλο. Γιὰ πρώτη φορά βρίσκουμε ἐκτενέστερη ἀνάλυση ἀπὸ τὸν Χρυσόστομο τοῦ μυστηριακοῦ χαρακτῆρα τοῦ γάμου. Ὁ γάμος ἐστὶν μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας καὶ προϋποθέτει τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. Τύπος τῆς Ἐκκλησίας ἐστὶν ὁ γάμος.

Ὅπως ἡ Εὐα προήλθε ἀπὸ τὴν πλευρά τοῦ Ἀδάμ, ἐνῶ κοιμόταν, ἔτσι καὶ ἡ Ἐκκλησία προήλθε ἀπὸ τὸν Χριστό, πού ἦταν νεκρὸς πάνω στὸν σταυρό. Ἀπὸ τὴν λογιζομένη πλευρά τοῦ Χριστοῦ βγήκε «αἷμα καὶ ὕδωρ», ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔγινε ἡ Ἐκκλησία. Στὸ μυστήριο τοῦ γάμου εἶναι παρὼν ὁ Χριστός. Πῶς; Μὲ τὸ «ὕδωρ» τοῦ βαπτίσματος ἀναγεννώμεθα καὶ μὲ τὸ «αἷμα» τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς θείας Εὐχαριστίας τρεφόμεστε πνευματικᾶ. Ἐπομένως οἱ σύζυγοι εἶναι μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἀπὸ αὐτὸ προκύπτει ἡ ἐντολὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου ὅτι οἱ ἄνδρες ἔχουν ὑποχρέωση νὰ ἀγαποῦν τίς γυναῖκες τους «ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα»¹⁷.

«Καί ὃχι μόνο γ' αὐτό πρέπει να ἀγαπᾶμε τὴν γυναῖκα μας, ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶναι μέλος μας καὶ δημιουργήθηκε ἀπὸ μᾶς», λέει ὁ ἅγιος Χρυσόστομος, «ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ὥρισε νόμο γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα, λέγοντας τὸ ἐξῆς: "κάθε ἄνδρας θὰ ἐγκαταλείψει τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του καὶ θὰ συνδεθῇ στενά μετὰ τὴν γυναῖκα του, καὶ θὰ γίνουν οἱ δύο τους μία σάρκα". Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸν λόγο καὶ ὁ Παῦλος μᾶς διδάσκει αὐτὸν τὸν νόμο, γιὰ να μᾶς παρακινήσῃ ἀπὸ παντοῦ πρὸς τὴν ἀγάπην αὐτῆς»¹⁸.

Ὁ γάμος είναι μυστήριο αγάπης. Μόνο στὸν ἐνάρετο γάμο βρίσκεται ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη, ἡ γαλήνη, ἡ ἀληθινὴ εὐτυχία, ἡ ὁποία συμβαδίζει μὲ τὴν σωφροσύνη. Βλέποντας ὁ ἄνδρας τὰ πνευματικά χαρίσματα τῆς γυναίκας του αὐξάνεται ἡ ἀγάπη καὶ ὁ πόθος του γι' αὐτήν καὶ δὲν παρασύρεται ἀπὸ ἄλλες γυναῖκες.

Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος θέλει νὰ λειτουργεῖ ὁ γάμος σὰν λιμάνι, νὰ μὴ γίνεται ἀφορμὴ ναυαγίου¹⁹. Ἡ ἀποχή ἀπὸ τὴν σαρκικὴ ἐπαφὴ νὰ ἀποφασίζεται καὶ ἀπὸ τὰ ἀμφότερα μέρη. Ἀναφέρει σχετικὰ ὁ ἅγιος: «Διέταξε ὁ Χριστὸς μὲ τὸ στόμα τοῦ Παύλου νὰ μὴ στερεῖ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ἀλλὰ μερικὲς γυναῖκες μὲ τὴν δῆθεν ἐπιθυμία τῆς ἐγκρατείας ἀπομακρύνθησαν ἀπὸ τοὺς ἄνδρες τους, χάριν τῆς εὐλαβείας, καὶ τοὺς ἐσπρωξαν στὴν μοιχεία καὶ σὲ βάραθρο ἀπωλείας»²⁰. «Δὲν θὰ στερεῖ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον χωρὶς συμφωνία. Τί σημαίνει αὐτό; Δὲν θὰ ἐγκρατεῦται, λέει ὁ Παῦλος, ἡ γυναίκα ἂν δὲν τὸ θέλει ὁ ἄνδρας. Οὔτε ὁ ἄνδρας ἂν δὲν τὸ θέλει ἡ γυναίκα. Γιὰ ποῖό λόγο; Γιατί γεννιοῦνται μεγάλα κακά ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐγκράτεια: ἐπειδὴ καὶ μοιχεύεις καὶ πορνεῖς καὶ διάλυση οἰκογενειῶν ἀπὸ αὐτὸ ἔγιναν. Γιατί ἂν ἔχοντας τίς δικές τους

γυναῖκες πορνεύουν, πολὺ περισσότερο ἂν τοὺς τὴν στερήσεις»²¹. Ἡ ἀδυναμία τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τοὺς συζύγους προκαλεῖ συνεχεῖς πειρασμούς, ἐκνευρισμούς, διαμάχες, συγκρούσεις. Χάνεται ἔτσι ἡ ἡρεμία, ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ εἰρηνικὴ συμβίωση· ἡ ἄσκηση δὲ πού ἐπιδιώκεται εἶναι ἄχρηστη γιατί διώχνει τὴν ἀγάπη. «Ποῖο εἶναι τὸ κέρδος τῆς νηστείας καὶ τῆς ἐγκρατείας ὅταν σπάσει ἡ ἀγάπη; Κανένα».

Ὁ γάμος εἶναι ἓνα μυστήριο· καὶ ὡς γεγονὸς ζωῆς ἀλλὰ καὶ ὡς τελετὴ στὸν ἱερό ναό. Μετὰ τὴν τελετὴ αὐτὴ τὰ συμπόσια πού συνήθως ἀκολουθοῦν, ἂς γίνονται, ἀλλὰ νὰ εἶναι σεμνά, νὰ προκαλοῦν χαρὰ καὶ εὐχαρίστηση χωρὶς νὰ προσβάλλεται ἡ σωφροσύνη. Λέει ὁ ἅγιος Χρυσόστομος: «Εἶναι δυνατόν νὰ κάνουμε εὐθυμο τὸν γάμο, μὲ πλοῦσια τραπέζια, μὲ ροῦχα· δὲν τὰ περιορίζω αὐτά. Ἐπιτρέπεται νὰ εὐφρανόμαστε μὲ ροῦχα, ἐπιτρέπεται μὲ τίς παρουσίες σεβαστῶν ἀνδρῶν, σὲ βασιλικὰς γυναικῶν. Τὰ πάντα ὅμως πρέπει νὰ γεμίζουν ἀπὸ σωφροσύνη, τὰ πάντα ἀπὸ σεμνότητα, τὰ πάντα ἀπὸ κοσμιότητα»²².

Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος ἀντιμετωπίζοντας τὰ κα-

θημερινὰ προβλήματα τῆς οἰκογενείας τῆς ἐποχῆς του θεωρεῖ ὅτι αὐτὰ ὀφείλονται στὴν ἑλλειψὴ ὀρθῶν κριτηρίων στὴν ἐκλογή τῆς γι' τοῦ συζύγου. Ἀπευθύνεται στοὺς γονεῖς πού τότε ἔπαιζαν ἓνα σημαντικό ρόλο στὴν ἐκλογή καὶ λέει στὸν πατέρα: «Ὅταν περιεργάζεσαι καὶ ἀναζητᾷς ὑποψήφιο γαμπρό, νὰ προσεύχου: πές στὸν Θεό: ὅποιον θέλεις ἐσύ στείλε· ἀνάθεσε σ' Αὐτόν τὴν ὑπόθεση, καὶ ἀφὸ τὸν τίμησες μ' αὐτὴ τὴν τιμὴ θὰ σὲ ἀνταμειβί. Παρακαλεῖτε πάντοτε τὸν Θεὸ νὰ γίνῃ μεσίτης σ' ὅλα τὰ ἔργα σας. Γιατί, ἂν ρυθμίσουμε ἔτσι τὰ ζητήματα μας, οὔτε διαζύγιο θὰ ὑπάρξει ποτέ, οὔτε ὑποψία γιὰ μοιχεία, οὔτε ἀφορμὴ γιὰ ζηλοτυπία, οὔτε διαμάχες καὶ φιλονικίες, ἀλλὰ θὰ ἀπολαύσουμε πολλὴ εἰρήνη καὶ ὁμόνοια: καὶ ὅταν ὑπάρχει ὁμόνοια, θὰ ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλες ἀρετές»²³. Αὐτὴ ἡ προσευχὴ βέβαια μπορεῖ νὰ γίνῃ στίς ἡμέρες μας ἀπὸ κάθε ὑποψήφιο πού ἐπιθυμεῖ νὰ παντρευτεῖ.

Προϋποθέσεις γιὰ ἓνα ἐπιτυχημένο γάμο

Ἐπιτυχημένος γάμος εἶναι αὐτός πού δὲν θέτει σὰν βάση ἐπιτυχίας τὸν πλοῦτο ἀλλὰ τὴν ἀρετὴ. Ὁ ἄνδρας πρέπει νὰ ἔχει εὐλάβεια ψυχῆς, καλωσύνη, σύνεση, φόβο Θεοῦ²⁴. Λέει ὁ Χρυσόστομος: «Μιά νέα κόρη πού εἶναι συνετὴ, ἐλευθερὴ καὶ καλ-λιεργεῖ τὴν εὐσέβεια, ἀξίζει ὅσο ὅλη ἡ οἰκουμένη»²⁵. «Πολλοὶ πού εἶχαν ἀποκτήσει μεγάλη περιουσία, τὰ ἔχασαν ὅλα, γιατί δὲν εἶχαν μυαλωμένη γυναίκα ἱκανὴ νὰ τὰ διατηρήσει»²⁶.

Πολλοὶ θέλουν ἡ γυναίκα τους νὰ εἶναι ὁμορφ. Εἶναι ὅμως αὐτὸ ἀρκετὸ γιὰ νὰ ἐπιτύχει ἓνας γάμος; Τονίζει ὁ ἅγιος: «Ἡ ὁμορφιά τοῦ σώματος, ὅταν δὲν συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τῆς ψυχῆς, θὰ μπορέσει νὰ σκλαβώσῃ τὸν ἄνδρα γιὰ εἴκοσι καὶ τριάντα μέρες, δὲν θὰ διαρκέσει ὅμως περισσότερο, ἀλλὰ ἀφοῦ δείξει τὴν κακία τῆς, θὰ διαλύσῃ τὴν ἀγάπη. Οἱ γυναῖκες ὅμως πού λάμπουν ἐξ αἰτίας τῆς ὁμορφιάς τῆς ψυχῆς, ὅσο προχωρεῖ ὁ καιρὸς καὶ φανερῶνουν τὴν εὐγένεια τῆς ψυχῆς τους, τόσο περισσότερο ἐλκύουν τοὺς ἄνδρες τους»²⁷.

Ἄς δοῦμε ὅμως τί λέει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ γιὰ τίς ὑποχρεώσεις τῶν συζύγων. Ἀπευθύνει τὸν λόγο κυρίως στοὺς ἄνδρες. Ἰσως ἐπειδὴ ὁ ἀνδρικός ἐγωϊσμός δύσκολα δαμάζεται καὶ πολλὰ φο-

ρές συμπεριφέρονται μὲ σκληρότητα. Ὁ Χρυσόστομος καταδικάζει τὴν ἐξάσκηση σωματικῆς βίας καὶ τὴν κακοποίηση τῆς γυναίκας ἀπὸ τὸν ἄνδρα²⁸, φαινόμενο πού ὅσο καὶ ἂν σὰς φαίνεται παράξενο, συμβαίνει καὶ σήμερα. Ἀντιθέτως ἀπαιτεῖται ἀπὸ τὸν ἄνδρα θυσιαστικὸ φρόνημα, μεγάλῃ συγχωρητικότητῃ καὶ ὄχι ἀπειλές καὶ ἐκφοβισμό²⁹. Μὲ τὴν ἐπιείκεια καὶ τὴν ἡμερότητα θὰ ἐξασφαλίζεται ἡ βαθιὰ εἰρήνη τῆς οἰκογενείας καὶ θὰ ἀπομακρύνεται ἡ δυσσέσκεια καὶ θὰ αὐξάνεται ἡ ἀφοσίωση τοῦ ἐνὸς συζύγου πρὸς τὸν ἄλλο³⁰. Τονίζει ὁ Χρυσόστομος: «Δὲν ὑπάρχει τίποτε, τίποτε πολυτιμότερο ἀπὸ τὸ νὰ ἀγαπιέται κανεὶς τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν γυναίκα του καὶ νὰ τὴν ἀγαπάει»³¹.

Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος ἀναφέρει καὶ σὲ ἓνα συνεκτικὸ στοιχεῖο, θεμέλιο τῆς συζύγιας, τὴν ἐπικοινωνία τῶν συζύγων. Εἶναι ἡ καθημερινὴ ἀλληλεπίδραση τῶν δύο συζύγων. Ἡ ἐπικοινωνία γίνεται μὲ λόγια ἢ χωρὶς λόγια. Εἶναι θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ. Τό σπουδαιότερο στοιχεῖο τῆς ἐπικοινωνίας εἶναι ἡ συζήτηση. Ἐτυμολογικὰ (σύν + ζητῶ), δηλαδή ἀπὸ κοινὸ ἀναζητῶ τοῦ τί πρέπει νὰ γίνῃται στὰ θέματα πού ἀφοροῦν τὴν κοινὴ ζωὴ καὶ τὴν οἰκογένεια. Ἡ συζήτηση πρέπει νὰ γίνῃται μὲ οἰκειότητα, ἀλλο-λοσεβασία, σὲ κλίμα ἐλευθερίας, ἰσοτιμίας καὶ ἀγάπης. Τότε μπορεῖ νὰ βρεθῇ ἡ λύση σὲ περίπλοκη διαφωνίας ἢ σύγκρουσης. «Γιατί τίποτε δὲν εἶναι πικρότερο ἀπὸ τὴν μάχη πού γίνῃται ἀπὸ τὸν ἄνδρα ἐναντὶ τῆς γυναίκας. Γιατί εἶναι πικρές, πραγματικά, οἱ μάχες πού γίνονται ἀνάμεσα σὲ πρόσωπα πού ἀγαπιοῦνται, καὶ δειχνουν ὅτι ὅταν κανεὶς διχάζεται μὲ τὸ ἴδιο του τὸ μέλος, ὅπως λέγεται, αὐτὸ πρέπει νὰ προκαλεῖται ἀπὸ μεγάλη πικρία. Τὸ μέρος, λοιπόν, τῶν

ἀνδρῶν εἶναι νὰ ἀγαποῦν καὶ τῶν γυναικῶν νὰ ὑποχωροῦν. Ἐάν λοιπόν καθένας συνεισφέρει τὸ δικό του μέρος, ὅλα θὰ εἶναι στερεά. Καὶ ἡ γυναίκα γίνῃται φιλικὴ καὶ ἀγαπιέται»³².

Ἡ ἀμοιβαία ἐκδήλωση στοργῆς εἶναι ἀναγκαῖο στοιχεῖο τῆς συζυγικῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη φανερώ-νεται μὲ τὴν τρυφερότητα, τὴν ἐνγένεια, τὸ ἐνδιαφέρον.

Ἡ ἀγάπη ἐκφράζεται μὲ λόγια. Οἱ λέξεις εἶναι ἡ τροφὴ τῶν συναισθημάτων, ζωντανεύουν τὴν ἀγάπη. Στὰ ἀπλά καθημερινὰ πράγματα βρίσκεται συχνὰ τὸ μυστικὸ τῆς εὐτυχισμένης οἰκογενειακῆς ζωῆς. Δυστυχῶς τὰ ἔχασαν αὐτὰ σήμερα οἱ σύζυγοι. Ξεχωρῶν νὰ ἐκφράσουν τὴν ἐκτίμηση καὶ τὸν θαυμασμὸ τους γιὰ τὰ χαρίσματα, τίς ἱκανότητες, τίς προσπάθειες, τίς ἐπιτυχίες πού κάνει ὁ καθένας στὸν τομέα του, ἀκόμη καὶ ἓνα κομπλιμέντο γιὰ τὴν ἐμφάνιση καὶ τὸ καθημερινὸ ντύσιμο, τὸ καλομαγειρεμένο φαγητό. Ἡ γυναίκα ἀκτινοβολεῖ, αὐξάνει τὸ φιλετισμὸ τῆς ὅταν νιώθει ὅτι τὴν ἀγα-

ποῦν. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στοὺς ἄνδρες. Σ' αὐτοὺς αὐξάνεται ἡ καλὴ αὐτοπεποίθησις. Ἡ ἀγάπη συντηρεῖται μὲ τὴν ἐπινόηση τρόπων ἐκδήλωσέως τῆς. Ἡ ἱκανοποίηση τῶν ἰδιαιτέρων ἐπιθυμιῶν καὶ ἡ ἀνοχή τῶν ἀδυναμιῶν τοῦ ἄλλου βοηθοῦν τὴν συνοχὴ τῶν συζύγων.

Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος μὲ τὸν τονισμὸ τῆς ἀγάπης λέει στὴν οὐσία ὅτι οἱ σύζυγοι πρέπει νὰ μάθουν νὰ συγχωροῦν καὶ νὰ ἀνέχονται. Ὁ πῶ ὄρμος ἀπὸ τοὺς δύο πρέπει νὰ κάνει τὸ πρῶτο βῆμα. Μέσα στὸν γάμο δὲν ἔχει σημασία ποῖος ἔκανε ἓνα λάθος ἢ γιατί τὸ ἔκανε. Ἐκεῖνο πού εἶναι ζητούμενο, εἶναι ποῖος εἶναι ὁ

πιό γρήγορος τρόπος για να διορθωθεί η κατάσταση. «Νά ανεχόμαστε, λέει ο άγιος, ο ένας τόν άλλο με αγάπη. Πώς είναι δυνατόν να ανεχέσαι αν είσαι όργιλος και κακόγλωσσος; Πές τόν τρόπο: Μά αγάπη. Άν δέν ανεχέσαι τόν πλησίον, πώς θά σέ ανεχθεί ό Θεός; Άν σύ δέν ύποφέρεις αυτόν πού είναι σύνδουλος σου, πώς θά σέ ανεχθεί έσένα ό Κύριος»³³;

Μέ τήν αγάπη προλαμβάνεται ή αποξένωση τών συζύγων και ή νέκρωση τής σχέσης, πού συνήθως έρχεται μέ τήν πάροδο τού χρόνου, τήν κόπωση και τήν αδιαφορία. Τότε μιλούμε γιά συμβατικό γάμο. Ό άγιος Ίωάννης γνωρίζει ότι ό τρόπος τής επικοινωνίας είναι αναγκαίος γιά νά προλαμβάνονται οι συγκρούσεις. Αυτό εξαρτάται από τό τί θά πεί και τό πώς θά μιλήσει κάποιος. Στο έρώτημα: «Τί λοιπόν πρέπει νά τής πώ;» δίνει τήν παρακάτω απάντηση.

Άκούστε μέ προσοχή τίς συμβουλές του:

«Λόγια αγάπης νά τής λές... Έγώ από όλα, τήν δική σου αγάπη προτιμώ και τίποτε δέν μού είναι όδυνηρό, όσο τό νά βρεθώ σέ διάσταση μαζί σου. Κι' αν όλα χρειαστεί νά τά χάσω, κι' αν σούς έχάτους βρεθώ κι' αν πάθω, όλα μού είναι ύποφερτά, όσο έσύ μού είσαι καλά. Καί τά παιδιά τότε μού είναι πολύ αγαπητά,

Μέ τήν αγάπη προλαμβάνεται ή αποξένωση τών συζύγων και ή νέκρωση τής σχέσης, πού συνήθως έρχεται μέ τήν πάροδο τού χρόνου.

έφ' όσον έσύ μέ συμπαθείς. Όλα δικά σου είναι. Αυτό μέ συμβουλεύει ό Παύλος λέγοντας ότι ό άνδρας δέν έξουσιάζει τό σώμα του, αλλά ή γυναίκα του. Κι αν δέν έχω έγώ έξουσία στό σώμα μου, αλλά έσύ, πόσο μάλλον δικά σου είναι όλα τά άλλα». Και συνεχίζει: «Ποτέ νά μή μιλάς μέ πεζό τρόπο, αλλά μέ φιλοφροσύνη, μέ τιμή, μέ αγάπη πολλή. Νά τήν τιμάς, και δέν θά βρεθεί στήν ανάγκη νά ζητήσει τήν τιμή από τούς άλλους. Νά τήν προτιμάς από όλους γιά όλα, γιά τήν όμορφιά, γιά τήν σύνεση τής, και νά τήν έπαινεις. Νά κάνεις φανερό ότι σέ άρέσει ή συντροφιά τής και ότι προτιμάς νά μένεις στό σπίτι γιά νά είσαι μαζί τής, από τό νά βγαίνεις στήν αγορά. Από όλους τούς φίλους νά τήν προτιμάς, και από τά παιδιά πού σού χάρισε ακόμα, κι αυτά έξ αιτίας τής νά τά αγαπάς»³⁴.

Πόσο καλά επικοινωνείτε; Μιλάτε μεταξύ σας; Μουράζετε τις σκέψεις σας; Τί πράξεις κάνετε γιά τήν καθημερινή επικοινωνία σας; Άφιερώνετε χρόνο, από αυτό πού απόμεινε, γιά νά είστε μαζί και νά μι-

λήσετε ήρεμα; Ή μήπως αδιαφορείτε γιά τά ένδιαφέροντα και τά προβλήματα τού άλλου και αφήνετε ανεξέλεγκτη τή γλώσσα σας; Αυτό δέν είναι τό σύμπερασμα τού παραπάνω κειμένου πού ακούσαμε;

Ή διαπαιδαγώγηση τών παιδιών

Ένα κομμάτι τής οικογενείας πού συγκινούσε ιδιαίτερα τόν άγιο Χρυσόστομο ήταν τά παιδιά και οι νέοι. Γιά τήν καλή ή κακή πνευματική στάθμη τής νεολαίας έχουν εϋθύνη οι μεγαλύτεροι. Μέσα στό περιβάλλον τών μεγαλύτερων ζούν, αναπτύσσονται και διαμορφώνονται οι νέοι.

Ό Χρυσόστομος έχει ανυπέριθτες περιγραφές και αναλύσεις τής καταστάσεως τής νεολαίας τής εποχής του. Άναφέρει: «Η νεότητα είναι μία δύσκολη ήλικία, πού είναι άσταθής, πού εξαπατάται εύκολα, επιρρεπής στήν πτώση και πού απαιτεί πολύ δυνατά χαλινάρια»³⁵. «Η νεότητα είναι άγριο

πράγμα... μοιάζει μέ άλλογο αδάμαστο και θηρίο άτίθασο»³⁶. Είναι φωτιά πού μεταδίδεται εύκολα και καίει τά πάντα. Μοιάζει μέ πέλαγος τρικυμιώδες, λόγω τής άπεριοσκεψίας και τής φυσικής άσταθειας, πού τήν διακρίνει. Ύπάρχουν άνθρωποι, πού κάνουν άσχημες χειρότερες από

έκείνες τών άγριων γαιδιουριών, ζώντας σάν μέσα στήν έρημο και κλωτσώντας³⁷. Σ' αυτή τήν κατάσταση βρίσκεται ή πλειοψηφία τών νέων. Γι' αυτό και φώναζε ό άγιος: Πρώτη φροντίδα μας ή οικογένεια, τά παιδιά. «Πάντα ήμιν δεύτερα έστω τής προνοίας τών παιδών»³⁸.

Κατά τόν Χρυσόστομο γονέας δέν είναι αυτός πού έφερε παιδιά στόν κόσμο, αλλά εκείνος πού κουράστηκε νά τά αναθρέψει. Όχι τό «τεκνοποιείν» αλλά τό «τεκνοτροφείν» κάνει τόν γονέα. «Γιατί δέν κάνει έναν άνθρωπο πατέρα τό γεγονός και μόνο ότι συνετέλεσε νά γεννηθεί παιδί, αλλά τό νά τό διαπαιδαγωγήσει σωστά»³⁹. Και τότε ακούονταν παράπονα γιά τήν ανησυχητική πορεία τών νέων - άνυπακοή, επανάσταση, θράσος, άσέβεια, άναρχία. Βέβαια, πόσο ανησυχητική είναι ή κατάσταση σήμερα, πού ή άμαρτία έχει τεράστια κοινωνική αποδοχή, έχει σχεδόν νομιμοποιηθεί και οι προκλήσεις τής είναι πιό έντονες στους άσταθείς νέους! Ό Χρυσόστομος αποδίδει τήν κατάσταση στήν έλλειψη φροντίδας τών με-

γαλυτέρων και στήν έλλιπή αγωγή. «Η αίτία τής ανατροπής τών πάντων, είναι ότι δέν φροντίζουμε τά δικά μας παιδιά. Φροντίζουμε γιά τά σώματα τους, περιφρονούμε όμως τήν αγωγή τής ψυχής τους». Ρωτά, ελέγχοντας ό Χρυσόστομος. «Θέλεις παιδί ύπάκουο; Άπό τά πρώτα βήματά του ανάθρεψέ το έν παιδεία και νοουθεσία Κυρίου». Άν δείξαμε τό ίδιο ενδιαφέρον γιά τήν πνευματική αγωγή τών παιδιών μέ εκείνο πού δείχνουμε γιά τήν άλλη κατάρτισή τους θά προλαμβάναμε πολλά κακά.

Τό κτίσιμο τού χαρακτήρα τού παιδιού γίνεται από τούς γονείς. Χρειάζονται και οι έλεγχοι, αλλά μέ διάκριση. Έτσι μπορεί τό παιδί νά τούς άφομοιώσει και νά άποκτήσει τήν άπαραίτητη έσωτερική δομή πού θά επιτρέψει τήν ανάπτυξη και ολοκλήρωση τής προσωπικότητάς του. Λέγει ό άγιος Ίωάννης: «Όταν ένας πατέρας κάποιου πάρα πολύ μαλθακού παιδιού, αν είναι άρρωστο τού δίνει γλυκάματα και δροσιστικά και μόνο ό,τι τό εύχαριστεί, τίποτε όμως άπ' αυτά πού χρειάζονται γιά τήν άρρώστια του· και όταν μετά ό γιατρός τόν έλέγξει, απολογείται λέγοντας: "Τί μωρό νά κάνω; δέν μωρό νά βλέπω τό παιδί νά κλαίει". Φτωχέ και άθλιε και

προδότη! Γιατί μόνο πατέρα δέν μωρό νά τόν ονομάσω έναν τέτοιο· πόσο καλύτερα θά ήταν γιά σένα, στενοχωρώντας τό παιδί γιά λίγο νά τό κάνεις υγιές γιά πάντα, παρά νά κάνεις αυτή τήν σύντομη εύχαρίστηση τό θεμέλιο μιās διαρκούς λύπης»⁴⁰. Μέ τήν ικανοποίηση κάθε επιθυμίας τού παιδιού τό κάνουμε έγωκεντρικό· και μέ ένα τέτοιο χαρακτήρα θά δυστυχήσει μέσα στόν κόσμο. Τονίζει ό άγιος: «Σάν τούς γλύπτες νά καταβάλλετε κάθε προσπάθεια ώστε νά κάνουνε τά παιδιά σας θαυμάσια άγάλματα πού νά μοιάζουν μέ τόν Θεό. Θά γίνουν δέ, αν αφαιρέτε άπ' αυτά κάθε περιττό, αν προσθέτετε ό,τι πρέπει, και κάθε μέρα τά επιθεωρείτε γιά νά δείτε πού φυσικό ελάττωμα έχουν γιά νά τό εξαλείψετε»⁴¹.

Οι καλοί παιδαγωγοί ενεργούν όπως οι γεωργοί, οι όποιοι κλαδεύουν μερικά φυτά και άλλα τά αφήνουν νά μεγαλώσουν. Μερικές φορές τιμωρούν τήν κακότητα, ενώ ενθαρρύνουν και προσχουν τό καλό⁴². Έκείνος πού δέχεται τήν παρατήρηση και τήν επίπληξη πρέπει νά καταλάβει ότι εκείνος πού τόν επίπληττει τό κάνει μέ αγάπη και όχι γιά νά τόν λυπήσει. Τότε δέχεται τά λόγια, όχι σάν νά προέρχονται από όργή αλλά από φροντίδα ενός πατέρα

πού ανησυχεί. Συμβουλευθεί ο άγιος: «Νά τό τιμωρείς (τό παιδί), άλλοτε κοιτάζοντάς το μέ αυστηρό βλέμμα, άλλοτε λέγοντάς του πικρά καί ύποτιμητικά λόγια καί άλλοτε μέ καλά λόγια καί ύποσχέσεις... Νά υπάρχουν άπειλές άλλα νά μήν πραγματοποιούνται. Τό ότι όμως είναι άπειλές νά μήν τό αντιλαμβάνεται τό παιδί. Ή άπειλή τότε έχει άποτέλεσμα όταν τό παιδί πιστεύει ότι θά πραγματοποιηθεῖ. Γιατί άν τό παιδί πού έκανε σφάλμα καταλάβει ότι τό άπειλές χωρίς νά τό τιμωρείς, θά άδιαφορεί. Άς περιμένει νά τιμωρηθεῖ, χωρίς όμως νά τιμωρεῖται, γιά νά μή χάσει τόν φόβο τῆς τιμωρίας»⁴³. «Αὐτό είναι άκριβώς τό χαρακτηριστικό τοῦ παιδαγωγοῦ νά μήν βιάζεται νά τιμωρήσει, άλλα νά ἐπιδιώκει τήν διόρθωση καί νά είναι ἐπιφυλακτικός νά ἐπιβάλει τιμωρία»⁴⁴.

Ὁ Χρυσόστομος θεωρεῖ ἀντιπαιδαγωγικό νά ἐκπαιδεύσουμε τό παιδί νά ἀπωθεῖ καί νά ἀρνεῖται τήν ὀργή του. Πρέπει νά τοῦ διδάξουμε τρόπους νά διοχετεύει δημιουργικά τόν θυμό του. Λέει στούς γονεῖς: «Άς ἔλθουμε στήν πολύ κυρίαρχη ψυχική λειτουργία, τόν θυμό. Αὐτόν δέν πρέπει οὔτε νά τόν ἐκρίζωνουμε ἐντελῶς ἀπό τό παιδί, οὔτε νά τοῦ ἐπιτρέψουμε νά τόν χρησιμοποιεῖ ὅπουδήποτε άδιακρίτως. Πρέπει νά παιδαγωγήσουμε τοὺς νέους μέ τέτοιο τρόπο ἀπό μικρή ἡλικία, ὥστε όταν ἀδικοῦνται αὐτοί οἱ ἴδιοι, νά ὑπομένουν καί νά μήν ὀργίζονται, όταν δέ βλέπουν ἄλλον νά ἀδικεῖται νά ἐπεμβαίνουν μέ θάρρος καί νά τόν ὑπερασπίζονται μέ τά κατάλληλα μέσα»⁴⁵. Πρέπει νά ἐξασκηθεῖ τό παιδί νά μήν είναι εὐέξαπτο καί νά μπορεί νά δεχθεῖ κάποια ἀπογοήτευση ἢ ματαίωση κάποιας ἐπιθυμίας του, χωρίς νά ὀργίζεται. Ὅταν τό παιδί μάθει νά ὑπομένει μικροζημιές καί ἀπογοητεύσεις, θά μπορέσει ἀργότερα νά ὑπομείνει τίς μεγαλύτερες ἀν ἐπιτρέψει ὁ Θεός»⁴⁶.

Εἶναι ἀπαραίτητο νά προσφέρουμε στό παιδί ἀβλαβεῖς διασκεδάσεις καί ψυχαγωγία, νά τό ὀδηγοῦμε σέ ἐνάρετους ἀνθρώπους, νά τοῦ δείχνουμε τίς ὁμορφίες τῆς φύσεως καί τῆς τέχνης καί νά τοῦ δίνουμε κάποια ἐλευθερία κινήσεως, ἀφοῦ τοῦ ποῦμε ὅτι τά ἀσεμνα καί χυδαῖα θεάματα δέν ἔχουν καμμία ἀξία. «Ὅταν τοῦ τά λέμε ὅλα αὐτά» λέει ὁ ἅγιος Πατέρας μας «πρέπει νά τοῦ δίνουμε πολλὰ φιλήματα

καί νά τό ἀγαλλιᾶσουμε σφιχτά, γιά νά τοῦ δείξουμε τήν μεγάλη μας ἀγάπη»⁴⁷.

Ἡ πνευματική ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ πρέπει νά είναι ἡ κυρία φροντίδα τῶν γονέων. Πρέπει νά μή μαθαίνουν μόνο γράμματα καί τέχνες γιά νά ἀποκτήσουν χρήματα άλλα νά ἀνατρέφονται «ἐν παιδείᾳ καί νοουθεσίᾳ Κυρίου». Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος τονίζει: «Δέν σοῦ λέω νά κρατήσεις τό παιδί σου ἀνύπαντρο καί νά τό στείλεις στήν ἐρημό ἢ νά τό ἀναγκάσεις νά γίνεῖ μοναχός. Ὅχι δέ σοῦ τό λέω αὐτό. Βέβαια θά τό ἤθελα καί θά εὐχόμουν ὅλοι νά δεχθοῦν νά γίνουν μοναχοί. Ἀλλ' ἐπειδὴ φαίνεται βαρὺ, δέν ἐπιμένω.

Ἀνάθεμ, λοιπόν, ἔναν ἀθλητῇ τῷ Χριστοῦ καί μάθε τον καί σάν ἀνθρώπος τοῦ κόσμου νά εἶναι εὐσεβής ἀπό μικρός»⁴⁸.

Γιά τήν ἀξία τοῦ παραδείγματος τῶν μεγαλύτερων ἀφιερώνε πολλές σελίδες ὁ Χρυσόστομος. «Σέ ὅποιο ἔδαφος τοποθετηθεῖ τό φυτό, τέτοιο καρπὸ παράγει»⁴⁹. «Πῶς θά μπορέσεις νά διορθώσεις

τόν γιό σου, νά δώσεις τίς πρέπουσες συμβουλές σέ ἄλλον πού εἶναι ἀμελής, ἀφοῦ σὺ ὁ ἴδιος, πού βρίσκεσαι σέ προχωρημένα γηρατεία, κάνεις τέτοιες ἀσχημίες; Αὐτά τά λέω καί ἐπικρίνω τοὺς ἡλικιωμένους, ὅχι γιά νά ἀπαλλάξω ἀπό κάθε κατηγορία καί μομφή τοὺς νέους, άλλα μέσω τῶν πρώτων νά προφυλάξω τοὺς δευτέρους»⁵⁰. «Πῶς λοιπόν ὁ πατέρας θά μάθει στοὺς ἄλλους νά συγκρατοῦν αὐτό τό πάθος τους, τήν αὐθάδεια καί τήν ὀργή, όταν ὁ ἴδιος δέν ἔχει μάθει νά συγκρατεῖται»⁵¹. «Μᾶλλον ἐμεῖς πρέπει νά ἔχουμε παιδαγωγούς καί ὅχι ἐκεῖνα, δηλαδή τά παιδιά, ἀφοῦ τά λάβη τους δέν μπορούν νά είναι μεγάλα, ἐνῶ τά δικά μας είναι πάρα πολύ μεγάλα»⁵². «Ὅλη ἡ κακία τῶν παιδιῶν μας προέρχεται ἀπό τήν δική μας ἀμέλεια καί ἐπειδὴ δέν τά ὀδηγοῦμε ἀπ' τήν ἀρχή καί ἀπό τήν μικρή ἡλικία στόν δρόμο τῆς εὐσεβείας»⁵³.

Ὅταν καταφεύγει κανεῖς στόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο, διαπιστώνει τήν πληρότητα τῆς σκέψεως του καί τήν ἐπικαιρότητα του. Ὁ λόγος του εἶναι διαχρονικός. Δέν ἀφάνηε καμμία πτυχή τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀνεξερεύνητη. Γνωρίζει σέ βάθος τό νόημα τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου. Μπορεῖ βέβαια λόγω τῆς χρονικῆς ἀποστάσεως πού μάς χωρίζει, οἱ ἀπαντήσεις του νά γίνονται δεκτές ὑπό ὀρισμένες προϋποθέσεις.

Τό πνεῦμα τους ὁμως εἶναι πάντα ἐπικαιρο καί σύγχρονο. Ἐπειδὴ βάζει στό κέντρο τῶν σκέψεων του τόν Χριστό, εἶναι δηλαδή Χριστοκεντρικός, γι' αὐτό καί ὑπερβαίνει τόν χρόνο. Προσφέρει στήν οὐσία, λόγω τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πού κατοικεῖ μέσα του καί τόν φωτίζει, τόν λόγο τοῦ Εὐαγγελίου στήν ἐποχή του. Πάντα ὅταν τόν διαβάσουμε ἔχει κάτι νά πεί γιά τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς του, πού φαίνεται ὅτι εἶναι καί δικά μας σημερινά προβλήματα.

Ἡ ἐποχή μας μπορεί νά τόν θεωρήσει ἀπαιτητικό καί ἴσως βαρετό. Μπορεῖ κάποιος νά ἰσχυρισθεῖ ὅτι αὐτά πού λέει δέν ἐφαρμόζονται σήμερα. Καί στήν ἐποχή του ὑπῆρχαν τέτοιες φωνές. «Δέν θά κάνουμε τά παιδιά μας καλογήρους», φώναζαν μερικοὶ γονεῖς. Ὁ Χρυσόστομος μέ ἱερὸ πάθος τοὺς ἀποστόμωνε ἀπό τό βῆμα. «Δέν εἶναι ἀνάγκη νά γίνουν μοναχοί» κάντε τους καλοὺς Χριστιανούς»⁵⁴.

Σήμερα στήν ἐποχή τῆς κρίσεως τῶν θεσμῶν καί ἀξιών, στήν ἐποχή τῆς ἀρνήσεως τῶν πάντων πολεμεῖται πολύ ὁ θεσμός τῆς οἰκογενείας. Στήν Βόρεια Εὐρώπη σχεδόν διαλύθηκε. Οἱ γάμοι γίνονται μόνο γιά ἐθιμοτυπικούς, φολκλορικούς λόγους, γιά νά βγοῦν φωτογραφίες, νά γίνουν τραπέζια. Πολλοὶ ἀπό αὐτοὺς διαρκούν γιά ἔξι μῆνες, ἕνα ἔτος. Ἐπ'ὀνομι καλλιτέχνες δέν δηλώνουν μόνο ὅτι δέν θέλουν νά δημιουργήσουν οἰκογένεια, άλλα καί ὅτι ἔχουν ὡς στόχο τήν διάλυση τῆς οἰκογενείας. Αὐτοὶ εἶναι τὰ πρότυπα τῆς σημερινῆς νεολαίας.

Προβλήματα καί κρίσεις στίς ἀξίες, στοὺς θεσμούς, στήν κοινωνία, στό ὑπαρκτικό ἐπίπεδο ἀντιμετωπίζει ὁ Νεοέλληνας ὅταν ἐκουσίως ἀποκόπτεται ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Παράδοση. Αὐτὴ ἡ παράδοση γιά τόν ὀρθόδοξο Ἕλληνα εἶναι βαρύντιμη, εἶναι ἀνεκτίμητη, εἶναι προγονική. Γι' αὐτό καί ὅποιοι τήν ἀπορρίπτει,

ἀπορρίπτει οὐσιαστικά τό ὄντολογικό του εἶναι καί βιώνει μία μεγάλη κρίση αὐτοσυνηδησίας.

Μόνο αὐτὸς πού ἐναρμονίζεται καί ζεῖ τήν Ὁρθόδοξη Παράδοση σύμφωνα μέ τίς ὑποθήκες τῶν ἁγίων μας, μέ τίς ἐντολές τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ἡ ὠριμη προσωπικότητα πού δέν μπορεί νά κλονισθεῖ ἀπὸ ὅποι-αδήποτε θλίψη καί κρίση. Ζεῖ τήν ἐν Χριστῷ ζωὴ πέρα ἀπὸ κάθε ἡθικισμό καί καθηκοντολογία. Ζεῖ ἐν Χρι-

στῷ 24 ὥρες τὸ 24ωρο. Ζεῖ ἐν Θεῷ μέσα στήν καθημερινότητα, στήν οἰκογένεια, στήν ἐργασία, στήν κοινωνία.

Ἐμεῖς ὡς Ἁγιοεῖτες ποιοῦμε καί ἀνησυχούμε πολύ γιά τήν πορεία τῆς οἰκογενείας σήμερα. Ἀποτελεῖ καθημερινὸ αἷτημα τῶν ταπεινῶν προσευχῶν μας ἡ κατά Χριστόν εὐδόωση, ἡ διατήρηση τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ στήν οἰκογένεια. Μπορεῖ ὁ Θεὸς νά μάς ἔδωκε τήν εὐλογία Του νά ζήσουμε ἐκτὸς κόσμου, νά μήν δημιουργήσουμε οἰκογένεια, άλλα καί ἐμεῖς προήλθαμε ἀπὸ οἰκογένεια. Ἐπιπλέον ὡς πνευματικοί, πού ἔχουμε τὰ κλειδιά τῶν καρδιῶν τῶν ἀνθρώπων, βλέπουμε ὅτι πολλοὶ

νέοι ἔχουν πλήρη ἀγνοία γιά τὰ θέματα τῆς πίστεως μας καί παράλληλα ἀντιμετωπίζουν τήν ζωὴ μέ μεγάλη ἐπιπολαιότητα. Καί μάς γεννᾶται τό ἐρώτημα. Πῶς αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι θά κάνουν αἶρω σωστὴ οἰκογένεια; Τί θά ποῦν στὰ παιδιά τους ἀφοῦ οἱ ἴδιοι εἶναι τελείως κενοί;

Δυστυχῶς σήμερα στόν κόσμο κυριαρχεῖ μία οὐμανιστικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς, πού ἔχει ὡς στόχο τήν ἀνθρώπινη εὐδαιμονία. Πολλοὶ διδάσκουν ὅτι πρέπει νά γίνουμε καλοὶ ἄνθρωποι καί αὐτὸ θά φέρεῖ τήν εἰρήνη καί τήν εὐτυχία. Αὐτὸ ὁμως οὐσιαστικά δέν εἶναι τίποτα. Ἄν δέν γίνουμε Χαριτωμένοι ἄνθρωποι, δηλαδή δοχεῖα τῆς θείας Χάριτος, «ἐπειρήσαμεν οὐδέν».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. 'Εγκώμιον εἰς Μάξιμον, PG 51, 229. Οἱ παραπομπές στά ἔργα τοῦ ἁγίου Χρυσόστομου θά γίνονται στήν ἔκδοση τῆς 'Ελληνικῆς Πατρολογίας τοῦ Migne (PG) ἢ στήν ἔκδοση « Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας » (ΕΠΕ).
2. Εἰς τήν Γένεσιν, 'Ομιλία 15, ΕΠΕ, τ. 2, σ. 392.
3. Βλ. Εἰς τήν Γένεσιν, 'Ομιλία 17, PG 53, 153.
4. Βλ. Περὶ Παρθενίας 15, PG 48, 545.
5. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν « Διὰ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχτω », PG 51, 215.
6. Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, 'Ομιλία 19, ΕΠΕ, τ. 12, σ. 801-803.
7. Εἰς τήν Γένεσιν, 'Ομιλία 38, PG 53, 353.
8. Βλ. Εἰς Κολοσσαεῖς, 'Ομιλία 12, PG 62, 386.
9. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν « Διὰ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχτω », PG 51, 213.
10. 'Ο π.
11. Εἰς Ἑβραίους, 'Ομιλία 33, PG 63, 227.
12. Βλ. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν « Διὰ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχτω », PG 51, 213.
13. Βλ. ὁ π.
14. Εἰς Γένεσιν, 'Ομιλία 21, PG 53, 180.
15. 'Ο π.
16. Εἰς τὴν Πρὸς Ἑβραίους, 'Ομιλία 7, PG 63, 68.
17. Βλ. 'Εγκώμιον εἰς Μάξιμον, ΕΠΕ, τ. 27, σ. 168-169.
18. Βλ. 'Εγκώμιον εἰς Μάξιμον, ΕΠΕ, τ. 27, σ. 170-171.
19. Βλ. Περὶ παρθενίας, ΕΠΕ, τ. 29, σ. 472.
20. Βλ. Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον, 'Ομιλία 86, PG 58, 768.
21. Εἰς τὴν Πρὸς Α' Κορινθίους, 'Ομιλία 19, PG 61, 152.
22. Εἰς Κολοσσαεῖς, 'Ομιλία 12, ΕΠΕ, τ. 22, σ. 339.
23. Εἰς τὸν Μάξιμον, ΕΠΕ, τ. 27, σ. 208.
24. Βλ. Εἰς Κολοσσαεῖς, 'Ομιλία 12, ΕΠΕ, τ. 22 σ. 348-350.
25. Εἰς Ἑβραίους, 'Ομιλία 20, ΕΠΕ, τ. 21, σ. 236.
26. Εἰς Β' Θεσσαλονικεῖς, 'Ομιλία 5, ΕΠΕ, τ. 23, σ. 112.
27. Λόγος ἐν ταῖς Καλὲνδαις, ΕΠΕ, τ. 31, σ. 490.
28. Εἰς Ἐφεσίους, 'Ομιλία 20, ΕΠΕ, τ. 21, σ. 228.
29. Βλ. Εἰς Ἐφεσίους, 'Ομιλία 20, ΕΠΕ, τ. 21, σ. 198-200.
30. Βλ. Εἰς Γένεσιν, 'Ομιλία 38, ΕΠΕ, τ. 3, σ. 604.
31. Βλ. Εἰς Πράξεις, 'Ομιλία 49, ΕΠΕ, τ. 16B, σ. 124.
32. Πρὸς Κολοσσαεῖς, 'Ομιλία 10, PG 62, 365-366.
33. Πρὸς Ἐφεσίους, 'Ομιλία 9, PG 62, 72.
34. Πρὸς Ἐφεσίους, 'Ομιλία 20, PG 62, 147.
35. Εἰς τοὺς ἀνδριάντας, 'Ομιλία 1, PG 49, 21.
36. Εἰς τὴν Πρὸς Α' Τιμόθεον, 'Ομιλία 9, PG 62, 546.
37. Εἰς τὸ Κατὰ Ματθαῖον, 'Ομιλία 59, ΕΠΕ, τ. 12, σ. 186.
38. Πρὸς Ἐφεσίους, 'Ομιλία 21, PG 62, 151.
39. Λόγος περὶ τῆς Ἄνης, 'Ομιλία 1, PG 54, 636.
40. Εἰς Πράξεις, 'Ομιλία 30, PG 60, 226.
41. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Περὶ κενοδοξίας καὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, « Τὰ Ἄπαντα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων », ἐκδ. Πάπυρος, τ. 85, σ. 40.
42. Βλ. Εἰς τὴν Πρὸς Β' Κορινθίους, 'Ομιλία 15, PG 61, 508.
43. Περὶ κενοδοξίας καὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, ὁ π., σ. 50.
44. Εἰς τὴν Πρὸς Β' Κορινθίους, 'Ομιλία 21, PG 61, 542.
45. Περὶ κενοδοξίας καὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, ὁ π., σ. 78.
46. Περὶ κενοδοξίας καὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, ὁ π., σ. 86.
47. Περὶ κενοδοξίας καὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, ὁ π., σ. 88.
48. Εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην, 'Ομιλία 30, PG 59, 175.
49. Εἰς Κολοσσαεῖς, 'Ομιλία 9, ΕΠΕ, τ. 22, σ. 266.
50. Λόγος περὶ τῆς Ἄνης, 'Ομιλία 1, PG 54, 661.
51. Εἰς τὴν Πρὸς Τίτον, 'Ομιλία 2, PG 62, 672.
52. Εἰς Πράξεις, 'Ομιλία 42, PG 60, 302.
53. Εἰς τὸ « χίρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα... », PG 51, 330.
54. Πρὸς Ἐφεσίους, 'Ομιλία 21, ΕΠΕ, τ. 21, σ. 250.